

УДК 378.147-051:004

DOI: 10.32342/2522-4115-2023-2-26-18

М.А. ЛЕОНОВ,

*здобувач ступеня доктора філософії,
Криворізького державного педагогічного університету*

ЦИФРОВА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ

Стаття порушує проблему мобільності суспільних відносин та індивідів у період цифрової трансформації. Визначено, що мобільність є складною міждисциплінарною категорією, яка може бути охарактеризована у широкому соціально-економічному й вузькому особистісному контекстах. З'ясовано, що теорія мобільності значно еволюціонувала у розвитку, розширившись від первинного фокусу на переміщенні між соціальними групами до глибшого аналізу соціального простору і різних аспектів життя індивідів.

Зроблено наголос на професійній мобільності індивіда як різновиду соціальної мобільності та такому актуальному її компоненті, як цифрова мобільність. Проаналізовано просторовий, часовий та контекстуальний виміри цифрової мобільності. У широкому сенсі цифрову мобільність визначено як процес цифровізації та інтеграції систем управління мобільністю для досягнення стратегічних цілей, а також створення оптимізованих мереж для ефективного передавання інформації. Цифрову мобільність фахівця розкрито як здатність до ефективної роботи та розвитку у швидкозмінюваному цифровому ландшафті, що включає гнучкість, технологічну компетентність і відкритість до навчання та адаптації до цифрового середовища. Виявлено й коротко описано явище цифрового кочівництва як перспективної моделі цифрової мобільності для недалекого майбутнього ринку праці.

Установлено найбільш критичні виклики, пов'язані з поширенням цифрової мобільності на всі сфери сучасного професійного життя, з-поміж них цифрова нерівність, цифровий розрив поколінь і соціальних груп, маніпулятивне управління цифровими даними, цифровий паркурізм, цифрове недоумство, цифрова залежність та ін. Для вирішення цих та дотичних до них проблем, запропоновано такі стратегії, як забезпечення захисту даних та конфіденційності інформації в організації та поза її межами; підвищення рівня цифрової грамотності серед працівників, формування цифрової компетентності та цифрової культури; встановлення балансу між реальним і цифровим професійним життям; зменшення ступеня залежності працівників від технологій через стимулювання активностей, які не потребують використання цифрових пристроїв, та підтримка ініціатив, спрямованих на підвищення свідомості щодо використання цифрових технологій; розробка політики в організації, що регулює використання цифрових технологій, з особливою увагою до етики та безпеки.

Ключові слова: *цифровізація професійної діяльності, професійна мобільність, цифрова мобільність, ІКТ-мобільність, майбутні фахівці, виклики цифровізації, педагогічні умови.*

Постановка проблеми. Стрімка еволюція цифрових технологій і широке розповсюдження інтернет-комунікацій призводять до суттєвих змін у традиційних форматах здійснення соціокультурної діяльності людей по всьому світу. Унаслідок сформованих у суспільній свідомості цифрових моделей професійної взаємодії і технологічних компетентностей інтернет-користувачів, з'являється та поширюється феномен цифрової мобільності фахівців усіх спеціальностей.

Цифрова мобільність сьогодні охоплює здатність працювати ефективно в багатоманітних цифрових середовищах, включаючи використання різних програм та технологій. Зокрема віддалена робота та гнучкий графік набирають усе більшої популярності, особливо під час карантину та військових подій в Україні, потребуючи від фахівців адаптації до

місяця, часу і простору. Знання у сфері IT і програмування стають важливими для багатьох професійних галузей, а постійне навчання і розвиток цифрових компетентностей – ключовими факторами збереження актуальності фахівця в динамічному професійному середовищі. З огляду на глобалізацію і міжнародний характер більшості бізнес-процесів, обізнаність у культурних особливостях та здатність ефективно спілкуватися з представниками різних спільнот засобами цифрових інструментів вважаються нагальними якостями кваліфікованого фахівця. Безпека особистих та корпоративних даних, збереження конфіденційності набувають критично важливого значення, а розуміння соціальних медіа і володіння цифровим маркетингом допомагає у просуванні брендів та в професійному самовираженні спеціаліста. Отже, саме носії специфічних онлайн-моделей світосприйняття та поведінки вважаються сьогодні повноцінними й конкурентоспроможними фахівцями, які володіють необхідними компетентностями у сфері цифрової мобільності.

Аналіз останніх публікацій. Проблему формування мобільності майбутнього фахівця розглядають Є. Іванченко, Л. Пілецька, Р. Пріма, Н. Сургунд, Л. Сушенцева та ін. [Р.М. Пріма, 2017; Н.А. Сургунд, 2018]. О. Біда, Л. Вороновська, Ю. Клименко, Н. Коваліско, О. Кошова, О. Притуляк, Л. Фамілярська, І. Червінська та ін. вбачають у ній інтегровану якість особистості, що дозволяє їй швидко адаптуватися до змін, які відбуваються в суспільстві [І. Червінська, Н. Мельник, О. Притуляк, М. Василик, 2022]. Дослідники вказують, що мобільність є досить широким поняттям, здатним охоплювати всі соціокультурні практики суб'єкта. Так, трудовою мобільністю називають готовність та здатність до зміни місця роботи, професії, посади, місця проживання. Соціальною мобільністю прийнято називати просування кар'єрними сходами, зміну позиції, яку індивід посідає в соціальній структурі, здійснення переміщення з одного соціального прошарку в інший (вертикальна мобільність) або в межах однієї площини (горизонтальна мобільність) [О.М. Птахіна, 2018; J. Urry, 2007]. Для студентів і педагогічних працівників актуальною є академічна мобільність [Т. Cresswell, 2012, р. 645].

У зв'язку з нарощуванням цифровізації й глобалізації сучасного світу, спричинених четвертою промисловою революцією Industry 4.0, з'являється новий вид мобільності, який у різних авторів має назву ІКТ-мобільність [Л. Фамілярська; М. Kakiyara, С. Sørensen, 2001] або цифрова мобільність [М. Леонов, 2023; В.В. Стеганцева, 2022; S. Giorgi, et al., 2021; М. Kakiyara, С. Sørensen, 2001; В. Wybraniec et al, 2023].

Згідно з теорією З. Баумана щодо плинної сучасності, науковці досліджують процеси, які зумовлюють зміни в осмисленні способу життя сучасного суспільства, тлумаченні мобільності окремих індивідів та соціальних і виробничих процесів [Z. Bauman, 2000]. У нинішньому науковому та соціальному дискурсі відзначається факт так званого «мобільного повороту» [J. Urry, 2007] (що відбувся внаслідок цифрової трансформації економіки й суспільства – цифрового повороту. Поворот при цьому розглядається не як повернення до минулих практик, а як докорінна зміна і відмова від них на користь цифрових технологій [С.І. Дичковський, 2020]. Загалом цифровий поворот змушує окремі організації або цілісні галузі перетворювати свої операції, стратегії та процеси в контексті комп'ютеризації, інформатизації та діджиталізації, змінювати способи сприйняття та використання інформації. Цифровий поворот є не лише технологічною трансформацією, а й культурним і методологічним зсувом у різних галузях науки та суспільства. Своєю чергою, «мобільний поворот» означає кардинально інший модус рухливості сучасних соціокультурних процесів, що базується на ідеї «мережевого капіталу» (network capital) і охоплює різні форми мобільності, якот: фізичне переміщення людей і матеріальних об'єктів, уявні й реальні переходи, віртуальні подорожі та комунікативну мобільність, а також просторовий, часовий і контекстуальний виміри [М. Kakiyara, С. Sørensen, 2001].

Факт поширення цифрової мобільності відображається у зростаючій тенденції до фізичних і віртуальних переміщень через цифрові мережі, що робить рух домінуючим способом існування в сучасному світі. У контексті постійно змінюваної сучасності та цифрового повороту потрібне переосмислення змісту професійної мобільності й вивчення такого її стрижневого компонента, як мобільність цифрова.

Метою статті є дослідження змісту і сутності феномена мобільності, специфіки професійної мобільності фахівця, причин і наслідків видозмін у потрактуванні мобільності у кон-

тексті цифровізації та цифрової трансформації сучасного суспільства; особливостей, переваг і викликів, що постають у зв'язку з експансією цифрової мобільності професійного й суспільного життя.

Виклад основного матеріалу. Аналіз першоджерел показує, що категорія «мобільність» може розглядатися в широкому та вузькому значеннях. У загальному розумінні мобільність охоплює фізичний рух людей і товарів, політичні та економічні стратегії, що сприяють цьому руху, та адаптацію виробничих систем для його підтримки й оптимізації. Мобільність зумовлює розвиток інфраструктури та технологій, які вможливають ефективну логістику та розподіл, а також політичні та законодавчі ініціативи, що регулюють і сприяють міжнародній та місцевій динаміці [M. Kakiyama, C. Sørensen, 2001].

Такого роду мобільність у сучасному науковому дискурсі має різноманітні значення, відображаючи як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, вона асоціюється з прогресом, свободою, можливостями та сучасністю, а з іншого – з безсиллям, відхиленнями та опором. Як акцентує Р. Сеннет, центральною проблематикою мобільності є її взаємозв'язок з економічними стосунками, що впливає на доступність ресурсів (матеріальних і духовних) для різних людей та соціальних груп у реалізації їх потреб [R. Sennett, 1998]. Більш вузький фокус розгляду мобільності має на увазі певну якість, рису людини, що перебуває в одному ряду серед таких якостей, як гнучкість, рухливість, відкритість, активність, динамічність, ініціативність, адаптивність тощо. Очевидно, що обидва аспекти мобільності взаємопов'язані та взаємозумовлені, оскільки кожна з них виходить із цілей людини, забезпечує їх досягнення та формування нових цілей, тобто стосується ціннісної сфери людини [М. Леонов, 2023].

Як відзначають дослідники, теорія мобільності значно еволюціонувала у своєму розвитку, розширившись від первинного фокусу на переміщенні між соціальними групами до глибшого аналізу соціального простору і різних аспектів життя індивідів. З іншого боку, мобільність, як важлива цінність та характеристика сучасного способу життя, вбудована у широкий спектр культурних орієнтирів. Соціологи тлумачать мобільність крізь призму внутрішньої свободи індивіда, його здатності швидко реагувати на соціальні зміни та ініціювати різні види діяльності. У мобільності вбачається здатність здійснювати стратифікаційні переміщення між рівнями соціальної ієрархії, що потребує від людини гнучкості, адаптації до мінливих обставин та здатності до самовдосконалення [Н.А. Сургунд, 2018; D. Hall, 2004; D. Jessor, 1983].

Мобільність була і залишається частиною повсякденної практики більшості людей, впливаючи як на їхній емоційний стан, так і на соціальні взаємодії. Вона сприяє соціальній активності, утвердженню ідентичності та виконанню соціальних ролей, але, водночас, також може призвести до відчуження та соціальної ізоляції. Як цілком слушно вказує Р. Флоріда, велике значення для вибору людей та їхнього досвіду в щоденних переміщеннях різного гатунку мають сенсорні та емоційні аспекти мобільності, тобто відчуття ідентичності, самоактуалізації, задоволеності [R. Florida, 2008].

За оцінками фахівців, у ХХ–ХХІ столітті «мобільний» капітал стає вельми значним, за його допомогою можна «оплатити» соціальний статус, стати власником цінностей. Мобільність стає як репрезентацією, так і полем дії ринку та відіграє найважливішу роль у формуванні індивідуального і соціального просторів. У цьому аспекті особливе місце посідають міграційні процеси, наймання й рекрутинг, кар'єрне просування і зумовлені ними стиль і якість життя сучасної людини [С.І. Дичковський, 2020]. Невипадково, що багато дослідників різних наукових напрямів зосереджуються на феномені професійної мобільності.

Професійна мобільність в сучасному суспільстві розглядається як ключовий особистісний ресурс, що дозволяє фахівцям ефективно відповідати на виклики, з якими вони стикаються. Це внутрішній потенціал, що об'єднує мотивацію, інтелект і волю, сприяючи активній адаптації та трансформації в динамічному соціальному та професійному середовищі. Професійна мобільність має на увазі гнучкість у прийнятті рішень, готовність до змін та здатність до творчого підходу в професійній діяльності, що є важливими для особистісного розвитку та професійного успіху [Р.М. Прима, 2017; І. Chervinska, О. Prytuliak, N. Melnyk, M. Vasylyk, 2022].

Професійна мобільність може бути сприйнята як вид соціальної мобільності у контексті зміни робочих посад або професій. Вона характеризується кількома аспектами. В

об'єктивному розрізі розкриваються зовнішні передумови і сам процес зміни професії чи посади; суб'єктивний аспект пов'язується з особистими інтересами та рішеннями працівника, а характерологічний – підкреслює природну схильність особистості до змін у професійній діяльності [З.Н. Курлянд, 2012].

Разом із професійною мобільністю науковці розглядають феномен *професійної усталеності* – синтез властивостей і якостей особистості (мотивації, емоційної стійкості, професіоналізму), що вможливають впевнене, самостійне та ефективне виконання професійних обов'язків у різних умовах протягом тривалого часу без емоційного напруження [З.Н. Курлянд, 2012; О.М. Птахіна, 2018]. Професійна усталеність при цьому не є синонімом іммобільності у професійній сфері, а, радше, доповнює професійні якості, надаючи стабільності та глибини в роботі.

Цифрова мобільність для фахівця є ключовим елементом професійної мобільності, що інтегрується з такими поняттями, як професіоналізм і професіоналізація. Це пов'язано з такими якостями, як активність, відкритість, гнучкість та динамічність у професійній діяльності. Цифрова мобільність є важливим складником професійної компетентності, майстерності, зрілості, кар'єрного зростання та конкурентоспроможності. Вона також тісно пов'язана із самореалізацією, саморозвитком та самоактуалізацією, як частинами процесу професійного й особистісного самовдосконалення у частині швидкого засвоєння нових цифрових технологій, формування цифрових компетентностей, здатності опановувати цифрові знаряддя праці, організовувати робоче місце в кіберпросторі, підтримувати кіберетику [О. Лаврентьева, 2022].

Принагідно слід акцентувати на тому, що нові конфігурації соціально-технічних стосунків, які стали результатом розповсюдження ІКТ (у т. ч. мобільних, дистанційних, цифрових технологій), створили різноманітні виміри мобільності, розширивши в такий спосіб її зміст. Передусім це торкнулося *просторового виміру мобільності*, що позначає її найбільш безпосередньо зрозумілий аспект. Він виявляється, наприклад, у різкому зростанні географічно незалежних «кочівників», спосіб життя яких підтримується різноманітними технологіями. Але цими прикладами просторова мобільність не вичерпується. Як пояснює Дж. Уррі, до зазначеного вище слід додати глобальний потік об'єктів, символів і динамічні й структурні зміни самого простору. Просторова цифрова мобільність пов'язана з розвитком мережевих структур, які змінюють традиційні способи соціальної взаємодії. Простір Інтернету відіграє ключову роль, оскільки він характеризується відсутністю фізичних кордонів та відстаней. Це створює умови для взаємодії, де відстань та протяжність не впливають на здатність людей спілкуватися чи взаємодіяти. Цифрові території в Інтернеті, як от соціальні мережі, стають платформами, на яких різні види діяльності можуть відбуватися віртуально, без потреби фізичної присутності, що відкриває нові горизонти у вдосконаленні робочого процесу [J. Urry, 2007].

Принагідно слід акцентувати на *часовій мобільності*, спричиненій цифровими технологіями. Загалом зусилля винайти нові технології та запровадити їх у існуючі робочі умови значною мірою мотивовані бажанням прискорити темп роботи та заощадити час. Очевидно, однак, що прискорення та економія часу – не єдині часові зміни соціальної діяльності, викликані новими технологіями. С.Р. Барлі розрізняє структурні та інтерпретаційні аспекти цього питання. Структурні аспекти тимчасовості представлені послідовністю, тривалістю, часовою локалізацією та частотою повторення робочих операцій. Окрім цих атрибутів, дослідник також вказує на важливість того, як працівники інтерпретують зміни цих структурних параметрів (інтерпретаційний аспект). С.Р. Барлі характеризує тимчасовість як характеристику мобільності за допомогою такої собі дихотомії. Перший полюс – *монохронність* (monochronicity) стосується ситуацій, коли люди прагнуть структурувати свою діяльність і планувати події. Другий полюс – *поліхронність* (polychronicity) означає діаметрально протилежні ситуації [S.R. Barley, 1988]. Цифровий поворот спричиняє реструктурування часового порядку виконання операцій і тим самим нарощує поліхронність у робочому й соціальному середовищі. Сьогодні багато фахівців мають справу з кількома завданнями одночасно, не мають суворой необхідності приділяти певний період часу виключно певній особі чи групі. Сучасні засоби цифрової комунікації скорочують час відповіді з тижнів до наносекунд, дозволяють миттєво передавати інформацію та ідеї й одночасно отримувати доступ

до інформаційних систем по всьому світу. Тож часовий вимір людської взаємодії все більше мобілізується під впливом різних технологій і водночас створює нові можливості та обмеження в екології професійного життя [M. Kakiyara, C. Sørensen, 2001].

Окрім просторовості та часовості, *контекстуальність*, тобто контекст, у якому відбувається дія, має провідне значення в організації виробничого процесу. Сучасні ІКТ, зокрема цифрові технології, впливають на контекстуальність взаємодії різними способами, оскільки такі технології пропонують різноманітні типи, види, методи, технології, формати і режими взаємодії. Ф. Лунгберг і К. Соренсен характеризують модальність взаємодії двома вимірами: ненав'язливий проти нав'язливого та ефемерний проти постійного. Взаємодія може бути «більш чи менш нав'язливою залежно від того, наскільки суворо вона накладає зобов'язання помічати або реагувати». Водночас взаємодія може коливатися від ефемерної взаємодії, яка «існує лише в потоці розгортання діяльності», до постійної взаємодії, яка «залишає відбиток для подальшого огляду та обговорення» [F. Ljungberg, C. Sorensen, 2000, p. 125]. Оскільки цифрові технології пропонують можливості для взаємодії у різних формах, це звільняє від будь-яких контекстуальних обмежень. Гарним прикладом є кіберпростір. Комунікація, опосередкована комп'ютером, не тільки дозволяє асинхронно з'єднуватися з іншими людьми у віддалених областях, але й змінює контекстуальні обмеження між тими, хто взаємодіє. Наприклад, цифрові дошки оголошень, служби розсилки, цифрові повідомлення, електронний документообіг, хмарні сховища тощо можуть значно знизити, якщо не звести нанівець, багато труднощів у взаємодії працівників, зокрема різного культурного походження, різних мовних і вікових груп, соціальних прошарків [M. Kakiyara, C. Sørensen, 2001].

Через глобальні процеси, що постійно прискорюються технологіями та Інтернетом, відбувається вторгнення, взаємопроникнення, інтервенція та злиття різних форм мобільності в різних суспільствах, соціальних, культурних, економічних і професійних сферах життя. Цифрова мобільність охоплює цифровізацію та інтеграцію систем управління мобільністю для досягнення стратегічних цілей, а також створення оптимізованих мереж для ефективного передавання інформації [M. Castells, 2010]. Зважаючи на це, у світі ініціюється ряд проектів, що підтримують цифрову мобільність задля реалізації й задоволення різноманітних потреб людей у охороні здоров'я, здоровому способі життя, якісному соціальному обслуговуванні, освіті, науці, змістовному дозвіллі тощо.

Наприклад, проект INDIMO (INclusive Digital MOBility solutions), що фінансується ЄС у межах Horizon 2020, підтримує дослідників, операторів і політиків у перегляді та інтеграції точки зору користувачів у весь процес розробки та розгортання цифрових мобільних рішень, що стосуються транспорту і логістики в доставці послуг для людей, які мають фізичні, когнітивні та соціальні обмеження. Проект розгортає інклюзивний набір інструментів для цифрової мобільності, який є комплексною послугою, що включає універсальний посібник з дизайну, піктограми універсального мовного інтерфейсу, рекомендації щодо кібербезпеки та захисту даних, а також інструмент оцінки політики. Проект має на меті розробити стратегії для інтеграції соціальних аспектів у процес проектування цифрової мобільності в широкому сенсі. Набір інструментів буде застосовано та випробувано на п'яти пілотних проектах у Мадриді (Іспанія), Антверпені (Бельгія), Емілія-Романья (Італія), Берліні (Німеччина) та Галілеї (Ізраїль) [European Commission, 2023].

На рівні України доцільно відзначити діяльність Міністерства цифрової трансформації, державної освітньої платформи Prometheus, що надають можливості для розвитку цифрової компетентності й грамотності всіх верств населення, сприяючи утвердженню цифрової мобільності.

Не викликає сумніву той факт, що цифровий поворот викликав відхід від принципу територіального прив'язування та відкрив перспективи для становлення інтеркультурних індивідів, які не обмежують себе однією культурою, а вільно існують в новій, змінній реальності, що дозволяє їм бути активними учасниками культурного й професійного життя безвідносно місця їх реальної фізичної присутності. Цифрова мобільність такого фахівця відображає його здатність до ефективної роботи та розвитку у швидко-змінюваному цифровому ландшафті, що включає гнучкість, технологічну компетентність та відкритість до навчання та адаптації.

Поширення мобільності, розсунення меж між віртуальним і реальним професійним простором спричинили появу так званого *цифрового номадизму* (кочівництва). До цифрових кочівників належать професіонали (фотографи, оператори, журналісти, дизайнери, IT-фахівці, репетитори, викладачі, копірайтери, письменники, консультанти та ін.) або підприємці певної сфери, які не прив'язані до конкретного робочого місця. Це фрілансери нового покоління, які працюють віддалено, що дозволяє їм бути географічно незалежними. Цифрові кочівники переважно характеризуються своєю мобільністю та постійним підключенням до глобальної мережі Інтернет, використовуючи онлайн інструменти для комунікації, управління проектами, адміністрування та іншої роботи [S. Hensellek, N. Puchala, 2021].

Отже, мобільність сучасної людини перетворюється з факультативної властивості на невід'ємну характеристику людської природи. Другою такою властивістю є потреба в необмеженій свободі, надання переваги віртуальному простору, який не тисне, як фізичний, на людську свідомість. За оцінкою дослідників, незабаром цифрове кочівництво стане світовим явищем для всіх територій, охоплених супутниковим зв'язком. Цей стиль життя надає велику гнучкість, але також породжує виклики, пов'язані з пошуком надійних джерел Інтернету, збалансуванням роботи та особистого життя, необхідністю самостійно керувати своєю продуктивністю та дотриманням етики ділових комунікацій у цифровому просторі [Ю.В. Трач, 2021].

Продовжуючи цю думку, розкриємо певні проблеми, які породжуються поширюваною цифровою мобільністю в професійній сфері. Ось деякі з них:

– *Цифрова нерівність* як відносно новий термін вказує на відмінності у доступі та використанні цифрових технологій між різними соціальними та економічними професійними спільнотами. Цифрова нерівність може виявлятися через обмежений доступ до Інтернету, недостатню цифрову грамотність або недоступність сучасних технологічних ресурсів, що може призвести до соціального та економічного розриву.

– *Цифровий розрив поколінь і соціальних груп* віддзеркалює розбіжності в знаннях та використанні цифрових технологій між різними поколіннями та соціальними групами. Старші покоління зазвичай мають менше досвіду взаємодії з цифровими технологіями та психологічно гірше налаштовані на цифрові трансформації, порівняно з молодшими, що створює в них відчуття відстороненості від сучасних цифрових процесів, спричиняє професійні деструкції.

– *Маніпулятивне управління цифровими даними працівників* включає тактики використання здобутих із кіберпростору відомостей для впливу на співробітників або на процес прийняття рішень в організації. Це може включати збір, аналіз та використання великих обсягів даних (Big Data), інформації із соціальних мереж та Інтернету речей (IoT) (у т. ч. фотографій, постів, дописів щодо подій особистого життя, місцезнаходження, переваг і ціннісних орієнтацій, вибору тих чи інших джерел інформацій, розваг, товарів і послуг, ресурсів, звичок тощо) для маркетингових і маніпулятивних цілей.

– *Електронний паркуризм* – це метафора, що описує хаотичне та несистематизоване переміщення в цифровому просторі. Це зазвичай має на увазі постійну зміну цифрових платформ, сервісів або інформаційних джерел без глибокого занурення або осмислення контенту. Така поведінка може призвести до неповноцінного розуміння інформації, поверхневого засвоєння знань, дезінформації суб'єкта, стати причиною створення поверхневих зв'язків, що не сприяють розвитку справжніх соціальних стосунків.

– *Цифрове недоумство* означає зниження здатності до критичного мислення, глибокої концентрації та аналітичних навичок, пов'язане з постійним використанням цифрових технологій.

– *Цифрова залежність* спричиняється надмірним використанням цифрових пристроїв та онлайн-платформ. Ця залежність може виявлятися у втраті інтересу до реального світу, зниженні фізичної активності та соціальної взаємодії, а також у психологічних проблемах, пов'язаних із відчуттям ізоляції, і до того ж породжувати такі фобії, як номофобія (страх залишитися без девайсу), фаббінг (постійне «життя» в смартфоні), ігроманія.

Для вирішення цих та дотичних до них проблем, пов'язаних із цифровою мобільністю, можна застосувати такі стратегії:

– забезпечення захисту даних та конфіденційності інформації в організації та поза її межами;

– підвищення рівня цифрової грамотності серед працівників, формування цифрової компетентності та цифрової культури;

– встановлення балансу між реальним і цифровим професійним життям, що передбачає озброєння працівників знаннями стосовно тайм- і стресс-менеджменту, а також певні організаційні зміни, включаючи дизайн віртуального й реального робочого простору;

– зменшення ступеня залежності працівників від технологій через стимулювання активностей, які не потребують використання цифрових пристроїв, та підтримка ініціатив, спрямованих на підвищення свідомості щодо використання цифрових технологій;

– розробка політики в організації, що регулює використання цифрових технологій, з особливою увагою до етики та безпеки [B. Wybraniec, M.I. Ortego, E. Roca, J. Goodman-Deane, N. Nesterova, 2023].

Висновки. Отже, починаючи із середини ХХ ст., мобільність виходить за межі традиційних інституцій, державних кордонів, географічних бар'єрів, норм і цінностей, а також традиційного матеріального світу. Простір мобільності перетворився, набувши нових форм і масштабів, дозволяючи людям отримати доступ до нових каналів розповсюдження інформації, таких як медіа та Інтернет. У сучасних умовах, де цифрові технології глибоко проникли у більшість сфер суспільного та державного життя, а мобільна комунікація стрімко розвивається, традиційні погляди на структурні та змістовні аспекти мобільності, безперечно, потребують оновлення і переосмислення. Це стосується як мобільності у широкому соціокультурному значенні, так і цифрової мобільності як особистісної риси фахівця.

Разом із безперечними перевагами, що надає цифровий простір у організації професійної діяльності, слід враховувати виклики та небезпеки, якими супроводжується технологічна трансформація сучасного суспільства. До них належить цифрова нерівність, цифровий розрив поколінь і соціальних груп, маніпулятивне управління цифровими даними, цифровий паркурізм, цифрове недоумство, цифрова залежність та ін. Ці та інші аспекти цифрового суспільного повороту вказують на те, що сучасні фахівці повинні бути гнучкими, технологічно обізнаними й відкритими до неперервного навчання й адаптації у цифровому професійному просторі. Необхідно також вжити заходів, які б зробили нові послуги цифрової мобільності доступними для тих працівників, які зазнають цифрового відчуження та / або цифрового розриву. Без цього нові технологічні рішення продовжуватимуть збільшувати цифровий розрив між стійким нарощуванням професійної цифрової мобільності та соціальною інтеграцією.

Перспективи подальшого дослідження автор вбачає у розробці структури і змісту цифрової мобільності майбутніх фахівців, методів її формування в межах професійної підготовки.

Список використаної літератури

Дичковський, С.І. (2020). Дискурси туристичної мобільності в контексті соціокультурних процесів. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 34 (34), 251–260.

Лаврентьєва, О.О. (2022). Формування професійної цифрової компетентності студентів інженерно-педагогічних спеціальностей агропромислового профілю в умовах інноваційного розвитку закладу вищої освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, 1 (2), 6–14. doi: 10.25128/2415-3605.22.2.1

Леонов, М. (2023). Мобільність фахівця в цифрову епоху. *Теорія і практика професійного становлення фахівця в інноваційному соціокультурному просторі: Матеріали 1-ї Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних, педагогічних працівників і молодих учених*. (с. 128–132). Дніпро: Університет ім. Альфреда Нобеля.

Пріма, Р.М. (2017). Формування професійної мобільності майбутнього вчителя: вектори наукових досліджень. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 25. Вилучено з <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/102>

Птахіна, О.М. (2018). Соціально-професійна мобільність фахівця як фактор професійної успішності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*, 1 (315/2), 202–207.

Стеганцева, В.В. (2022). Формування інформаційно-цифрової компетентності молодшого школяра у контексті його кіберсоціалізації. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 1 (23), 30–38. doi: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-4

Сургунд, Н.А. (2018). Поліваріантність професійної кар'єри в контексті синергетичної парадигми професійної мобільності в системі професійного розвитку особистості. *Теорія і практика сучасної психології*, 6, 165–170.

Курлянд, З.Н. (Ред.). (2012). *Теорія і методика професійної освіти: навчальний посібник*. Київ: Знання.

Тогобицька, В.Д. (2017). Ризики для соціальної сфери під час цифрової трансформації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 8, 25–31.

Трач, Ю.В. (2021). *Динаміка сучасної культури: наукова і техніко-технологічна детермінація: монографія*. Київ: Ліра-К.

Фамілярська, Л.Л. (2015). Інформаційно-комунікаційна мобільність як педагогічна категорія. *Андрогогічний вісник: науковий електронний журнал*, 6, 202–208.

Хандій, О.О., Шамілева, Л.Л. (2019). Вплив цифрових трансформацій на економіку та сферу праці: соціально-економічні ризики та наслідки. *Економічний вісник Донбасу*, 3 (57), 181–188.

Червінська, І., Притуляк, О., Мельник, Н., Василик, М. (2022). Професійна мобільність педагога як інноваційний тренд та вимога сьогодення. *Гірська школа Українських Карпат*, 26, 104–108. doi: 10.15330/msuc.2022.26.104-108

Barley, S.R. (1988). On technology, time, and social order: technically induced change in the temporal organization of radiological work. In F.A. Dubinskas (Ed.), *Making time: Ethnographies of high-technology organizations* (pp. 123–169). Philadelphia, PA: Temple University Press.

Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society. The information age. Economy, society and culture*. Oxford: The Wiley-Blackwell.

Cresswell, T. (2012). Mobilities II: Still. *Progress in human geography*, 36 (5), 645–653.

European Commission. (2023). Inclusive digital mobility solutions. Retrieved from <https://cordis.europa.eu/project/id/875533>

Florida, R. (2008). *Who's your city?: How the creative economy is making where to live the most important decision of your life*. New York, NY: Basic Books.

Giorgi, S. et al. (2021). Improving accessibility and inclusiveness of digital mobility solutions: a European approach. *Proceedings of the 21st Congress of the International Ergonomics Association (IEA 2021)*, pp 263–270. Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-030-74605-6_33

Hall, D. (2004). The protean career: A quarter-century journey. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 1–13.

Hensellek, S., Puchala, N. (2021). The emergence of the digital nomad: A review and analysis of the opportunities and risks of digital nomadism. In: M. Orel, O. Dvouletý, V. Ratten (Eds.), *The Flexible Workplace. Human Resource Management*. Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-030-62167-4_11

Jesser, D. (1983). Career education: Challenges and issues. *Journal of Career Education*, 10, 70–79.

Kakihara, M., Sørensen, C. (2001). Expanding the «mobility» concept. *ACM SIGGROUP Bulletin*, 22 (3), 33–37. doi: 10.1145/567352.567358

Ljungberg, F., Sorensen, C. (2000). Overload: From transaction to interaction. In K. Braa, C. Sorensen, B. Dahlbom (Eds.), *Planet Internet* (pp. 113–136). Lund, Sweden: Studentlitteratur.

Sennett, R. (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. New York: W.W. Norton.

Urry, J. (2007). *Mobilities*. Cambridge, UK: Polity Press.

Wybraniec, B., Ortego, M.I., Roca, E., Goodman-Deane, J., Nesterova, N. (2023). Developing personas to improve understanding of users' needs in digital mobility: An experience of the DIG-NITY project in the Barcelona Metropolitan Area. *Transportation Research Procedia*, 72, 1121–1128. doi: 10.1016/j.trpro.2023.11.567

References

- Barley, S.R. (1988). On technology, time, and social order: technically induced change in the temporal organization of radiological work. Dubinskas, F.A. (Ed.). *Making time: Ethnographies of high-technology organizations*. Philadelphia, PA, Temple University Press, pp. 123–169.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge, UK, Malden; MA, Polity Press, 228 p.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society. The information age. Economy, society and culture*. Oxford, The Wiley-Blackwell, 656 p.
- Chervinska, I., Prytuliak, O., Melnyk, N., Vasylyk, M. Teacher professional mobility as an innovative trend and today's requirement. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*, 2022, no. 26, pp. 104–108. doi: 10.15330/msuc.2022.26.104-108 (In Ukrainian).
- Cresswell, T. Mobilities II: Still. *Progress in human geography*, 2012, no. 36 (5), pp. 645–653.
- Dychkovskiy, S. Discourses of tourist mobility in the context of socio-cultural processes. *Ukrainian Culture: Past, Present, Ways of Development. Specialized Edition: Art Criticism*, 2020, vol. 34, no. 34, pp. 251–260. (In Ukrainian).
- European Commission (2023). Inclusive digital mobility solutions. Available at <https://cordis.europa.eu/project/id/875533> (Accessed 01 November 2023).
- Familyarskaya, L.L. *Informatsiino-komunikatsiina mobilnist yak pedahohichna katehori-ia* [Information and communication mobility as a pedagogical category]. *Andrahohichnyi visnyk* [Andragogic Bulletin], 2015, no. 6, pp. 202–208. (In Ukrainian).
- Florida, R. (2008). *Who's your city?: How the creative economy is making where to live the most important decision of your life*. New York, Basic Books, 374 p.
- Giorgi, S. et al. (2021). Improving accessibility and inclusiveness of digital mobility solutions: a European approach. *Proc. Scien. and Prac. Conf. "21st Congress of the International Ergonomics Association (IEA 2021)"*. Cham, Springer, pp 263–270. doi: 10.1007/978-3-030-74605-6_33
- Hall, D. The protean career: A quarter-century journey. *Journal of Vocational Behavior*, 2004, vol. 65, 1–13.
- Hensellek, S., Puchala, N. (2021). The emergence of the digital nomad: A review and analysis of the opportunities and risks of digital nomadism. Orel, M., Dvouletý, O., Ratten, V. (Eds.). *The Flexible Workplace. Human Resource Management*. Cham, Springer. doi: 10.1007/978-3-030-62167-4_11
- Jesser, D. Career education: Challenges and issues. *Journal of Career Education*, 1983, no. 10, pp. 70–79.
- Kakihara, M., Sørensen, C. Expanding the «mobility» concept. *ACM SIGGROUP Bulletin*, 2001, vol. 22, issue 3, pp. 33–37. doi: 10.1145/567352.567358
- Khandii, O., Shamileva, L. The impact of digital transformation on the economy and labor: socio-economic risks and implications. *Economic Herald of the Donbass*, 2019, Issue 3(57), pp. 181–188. (In Ukrainian).
- Kurliand, Z.N. (Ed.). (2012). *Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity* [Theory and methods of professional education]. Kyiv, Znannya Publ., 350 p. (In Ukrainian).
- Lavrentieva, O.O. Forming professional digital competence of students of engineering and pedagogical specialties of the agroindustrial profile in terms of higher education institution's innovative development. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 2022, vol. 1, no. 2, pp. 6–14. doi: 10.25128/2415-3605.22.2.1 (In Ukrainian).
- Leonov, M. (2023). Mobilnist fakhivtsia v tsyfrovu epokhu [Mobility of a specialist in the digital age]. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Teoriia i praktyka profesiinoho stanovlennia fakhivtsia v innovatsiinomu sotsiokulturnomu prostori"* [Proc. Scien. and Pract. Conf. "Theory and practice of the expert's professional formation in the innovative sociocultural area"]. Dnipro, pp. 128–132. (In Ukrainian).
- Ljungberg, F., Sorensen, C. (2000). Overload: From transaction to interaction. Braa, K., Sorensen, C., Dahlbom, B. (Eds.). *Planet Internet*. Lund, Sweden, Studentlitteratur, pp. 113–136.
- Prima, R.M. Formuvannia profesiinnoi mobilnosti maibutnoho vchytelia: vektory naukovykh doslidzhen [The formation of professional mobility of future teachers: the vectors of research]. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 2017, no. 25. Available at

<https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/102> (Accessed 01 November 2023). (In Ukrainian).

Ptakhina, O. Sotsialno-profesiina mobilnist fakhivtsia yak faktor profesiinnoi uspishnosti [Socially-professional mobility of specialist as a factor of professional success]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2018, no. 1 (315), vol. 2, pp. 202–207. (In Ukrainian).

Sennett, R. (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. New York, W.W. Norton, 85 p.

Styehantseva, V. Formation of information and digital competence of primary school pupils in the context of their cyber socialization. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: "Pedagogy and Psychology"*, 2022, no. 1 (23), pp. 30–38. doi: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-4 (In Ukrainian).

Surhund, N.A. Polivariantnist profesiinnoi kariery v konteksti synerhetychnoi paradyhmy profesinnoi mobilnosti v systemi profesiinoho rozvytku osobystosti [Protean professional career in the context of the synergetic paradigm of occupational mobility of personality's professional development]. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 2018, no. 6, pp. 165–170. (In Ukrainian).

Tohobytska, V. Ryzyky dlia sotsialnoi sfery pid chas tsyfrovoy transformatsii [Risks for the social sphere during the digital transformation]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, no. 8, pp. 25–31. (In Ukrainian).

Trach, Yu.V. (2021). *Dynamika suchasnoi kultury: naukova i tekhniko-tekhnolohichna determinatsiia* [Dynamics of modern culture: scientific, technical and technological determination]. Kyiv, Lira-K Publ., 484 p. (In Ukrainian).

Urry, J. (2007). *Mobilities*. Cambridge, UK, Polity Press, 336 p.

Wybraniec, B., Ortego, M.I., Roca, E., Goodman-Deane, J., Nesterova, N. Developing personas to improve understanding of users' needs in digital mobility: An experience of the DIGNITY project in the Barcelona Metropolitan Area. *Transportation Research Procedia*, 2023, vol. 72, pp. 1121–1128. doi: 10.1016/j.trpro.2023.11.567

DIGITAL MOBILITY OF THE FUTURE SPECIALIST: CURRENT TRENDS

Leonov Maksym, PhD student, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih.

E-mail: maxbantont@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7948-8480

DOI: 10.32342/2522-4115-2023-2-26-18

Keywords: digitization of professional activity, professional mobility, digital mobility, ICT mobility, future professionals, challenges of digitization, pedagogical conditions.

The article raises the issue of the mobility of social relations and individuals throughout the digital transformation period.

The study aims to investigate the content and essence of the mobility phenomenon, the specifics of the expert's professional mobility, the causes and consequences of changes in the interpretation of mobility in the context of digitalization and digital transformation of modern society; features, advantages and challenges arising in light of the expansion of digital mobility in professional and social life.

The following methods were used in the research: philosophical, sociological, psychological and pedagogical analysis, synthesis of interdisciplinary approaches to the study of the content, essence and directions of development of the "mobility" category, a professiographic approach to the specification of the professional mobility concept, methods of adaptation and conceptualization to identify challenges and dangers, related to the spread of digital mobility.

It has been determined that mobility is a complex interdisciplinary category that can be characterized in broad socio-economic and narrow personal contexts. It has been found out that the theory of mobility has evolved significantly in its development, expanding from the primary focus on movement between social groups to a deeper analysis of social space and various aspects of the individuals' living.

The individual's professional mobility as a type of social mobility and such a relevant component of it as digital mobility has been emphasized. Spatial, temporal and contextual dimensions of digital mobility have been analysed. In a broad sense, digital mobility is defined as the process of digitization and integra-

tion of mobility management systems to achieve strategic goals, as well as the creation of optimized networks for more efficient information transmission. A specialist's digital mobility is defined as the ability to work effectively and develop in a rapidly changing digital landscape including flexibility, technological competence, and openness to learning and adapting to the digital environment. The phenomenon of digital nomadism has been pointed out and briefly described as a promising model of digital mobility for the labour market in the near future.

The most critical challenges associated with the widespread digital mobility to all spheres of current professional life have been identified, including digital inequality, the digital gap between generations and social groups, manipulative management of digital data, digital parkourism, digital stupidity, digital addiction, etc. To solve these and related problems, some strategies have been proposed. These are ensuring data protection and confidentiality of information in the organization and outside it; increasing the level of digital literacy among employees, forming digital competence and digital culture; establishing a balance between real and digital professional life; reducing workers' reliance on technology by encouraging activities that do not require the use of digital devices and supporting digital awareness initiatives; developing an organization's policies that govern the use of digital technologies, with particular attention to ethics and security.

It has been concluded that there is a need to develop several measures, both at the level of the global socio-economic community and at the individual organization, which will ensure the availability of digital mobility services for those employees who experience digital alienation and/or digital divide, as well as the formation and development of a digital competence in citizens.

Одержано 19.07.2023.